

LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSO 626 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, įstatymo projekto tikslai ir uždaviniai.

Lietuvos Respublikos Seimui 2024 m. gegužės 16 d. priėmus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 626, 663 ir 736 straipsnių pakeitimo įstatymą Nr. XIV-2652 ir Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 2, 4, 5-1, 16, 17, 20, 24, 25, 30-1, 30-2, 31, 32, 35, 38, 39-3, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 48-1, 50 straipsnių, IV skyriaus pakeitimo ir Įstatymo papildymo 12-2 straipsniu įstatymą Nr. XIV-2651 nuo 2024 m. gruodžio 1 d. įteisintos vadinamosios „skolų atostogos“, t. y. konkretūs teisės aktuose nustatytas sąlygas atitinkančiam skolininkui, pateikusiam prašymą antstoliui, yra sustabdomas išieškojimas iš jo gaunamo darbo užmokesčio ar jam prilygintų išmokų ir davinių. Asmuo, norintis pasinaudoti „skolų atostogomis“ turi atitikti šias sąlygas:

1) prieš pradėdamas dirbti pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, jis turi būti užsiregistravęs Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;

2) paskutinius 6 mėnesius turi būti nedirbęs pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu;

3) po 2024 m. gruodžio 1 d. pradėti dirbti pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu;

4) įsidarbinimo dieną antstoliai jo atžvilgiu turi vykdyti išieškojimą¹.

„Skolų atostogas“ antstolis suteikia gavęs duomenis apie asmens įsidarbinimą iš Užimtumo tarnybos ir rašytinį skolininko prašymą stabdyti išieškojimą iš jo darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davinių. Išieškojimas iš darbo užmokesčio, gaunamo įsidarbinus, stabdomas 6 mėnesių terminui (nuo įsidarbinimo dienos), iš viso ne daugiau kaip du kartus per penkerius metus.

Pastebėtina, kad pasinaudojus „skolų atostogomis“, išieškojimas iš darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davinių stabdomas nepriklausomai nuo to, kokios reikalavimų patenkinimo eilės vykdomi išieškojimai iš skolininko. Taigi, net ir tais atvejais, kai pagal Civilinio proceso kodekso 754 straipsnio 2 dalies nuostatas yra vykdomi pirmos reikalavimų patenkinimo eilės išieškojimai dėl išlaikymo, žalos, padarytos suluošinimu ar kitoku sveikatos sužalojimu, taip pat žalos, atsiradusios dėl maitintojo netekimo, atlyginimo, antstolis privalo stabdyti išieškojimą iš skolininko darbo užmokesčio, jeigu jis atitinka teisės aktuose nustatytas teisę į „skolų atostogas“ suteikiančias sąlygas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2025 m. gruodžio 4 d. nutarimu pripažino, kad Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 4 dalis (2024 m. gegužės 16 d. redakcija) tiek, kiek pagal ją sustabdomas nepilnamečių vaikų išlaikymo išieškojimas, prieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 2, 6 dalims, 39 straipsnio 3 daliai. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas, teisiniu reguliavimu suteikęs galimybę tam tikrą laiką nedirbusiems ir po pertraukos į darbo rinką sugrįžusiems skolininkams tam tikrą laiką (6 mėnesius, iš viso ne daugiau nei du kartus per penkerius metus) negrąžinti skolų, iškėlė skolininkų interesus aukščiau už nepilnamečių vaikų interesus, todėl sudarė galimybę tėvams išvengti Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje *expressis verbis* įtvirtintos asmeninės konstitucinės pareigos iki pilnametystės išlaikyti savo vaikus vykdymo ir tam tikrą laiką palikti vaikus be vieno iš tėvų išlaikymo. Nutarime akcentuojama, kad įstatymų leidėjas negali skolininkų nemokumo problemų spręsti vaiko išlaikymo, kurį pagal Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalį iki pilnametystės privalo suteikti vaiko tėvai, sąskaita.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 626 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Projektas) tikslas – įgyvendinti Konstitucinio Teismo 2025 m. gruodžio 4 d. nutarimą ir numatyti išimtis, kad skolininkams, iš kurių yra išieškomas išlaikymas, žalos, padarytos suluošinimu ar kitoku sveikatos sužalojimu, taip pat žalos, atsiradusios dėl maitintojo netekimo, atlyginimas negalėtų pasinaudoti teise į vadinamąsias „skolų atostogas“, t. y., tokiems skolininkams įsidarbinus, išieškojimas iš jų darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų ir davinių, nebūtų stabdomas.

¹ Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 12² straipsnio 1 dalis.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai ir rengėjai.

Įstatymų projektus inicijavo ir parengė Teisingumo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymų projektuose aptariamai teisiniai santykiai.

Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad antstolis, iš Užimtumo tarnybos gavęs duomenis apie skolininką, kuris paskutinius 6 mėnesius nedirbo pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu ir pradėjo dirbti pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, esant rašytiniam skolininko prašymui, privalo sustabdyti išieškojimą iš skolininko darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davinių. To pateis straipsnio 5 dalis nustato, kad 4 dalyje nurodytu atveju išieškojimas stabdomas 6 mėnesių terminui, kuris pradedamas skaičiuoti nuo skolininko darbo pradžios, kai šis skolininkas prašymą stabdyti išieškojimą antstoliui pateikia savo darbo pradžios dieną. Šis terminas yra nepertraukiamas, nenutrūksta ir nėra pratęsimas, įskaitant atvejus, kai keičiasi skolininko darbdavys, bet jais neapsiribojant. Jeigu skolininkas prašymą stabdyti išieškojimą antstoliui pateikia vėliau nei nuo savo darbo pradžios, išieškojimas stabdomas tik likusiam terminui po šio skolininko prašymo pateikimo antstoliui dienos. Išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davinių gali būti stabdomas tik esant šio straipsnio 4 dalyje nustatytoms sąlygoms, iš viso ne daugiau kaip du kartus per penkerius metus.

Pagal Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 6 dalį, aukščiau minėtos nuostatos taikomos skolininko darbo užmokesčiui ir jam prilygintoms išmokoms ir daviniams, kuriuos skolininko darbdavys jam išmoka po šio skolininko prašymo stabdyti išieškojimą pateikimo antstoliui dienos, tačiau netaikomos išieškant iš Civilinio proceso kodekso 727 straipsnyje nurodytų skolininko pajamų.

Užimtumo įstatymo 12-2 straipsnyje reglamentuotas duomenų teikimas į Antstolių informacinę sistemą ir jų gavimas iš šios sistemos ir 21 šio straipsnio dalyje nustatyta, kad Užimtumo tarnyboje registruotam asmeniui, kuris paskutinius 6 mėnesius nedirbo pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, pradėjus dirbti pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, Užimtumo tarnyba Antstolių informacinėje sistemoje patikrina, ar asmens įsidarbinimo dieną antstoliai vykdė vykdomąsias bylas, kuriose šis asmuo yra skolininkas. Užimtumo tarnyba, nustčiusi, kad vykdomosios bylos buvo vykdomos, į Antstolių informacinę sistemą pateikia duomenis apie šio asmens įsidarbinimą.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama.

Projektu siūloma papildyti Civilinio proceso kodekso 626 straipsnį 7 dalimi, numatančia išimtis, kad Civilinio proceso kodekso 626 straipsnio 4–6 dalių nuostatos, pagal kurias antstolis privalo 6 mėnesių terminui sustabdyti išieškojimą iš skolininko darbo užmokesčio ar jam prilygintų išmokų ir davimų, jei šis pateikia prašymą ir yra gaunami duomenys iš Užimtumo tarnybos apie tai, kad skolininkas, kuris paskutinius 6 mėnesius nedirbo pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, pradėjo dirbti pagal darbo sutartį arba darbo santykiams prilygintų teisinių santykių pagrindu, netaikomos išieškant išlaikymą, žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat maitintojo gyvybės atėmimu, atlyginimą.

Vaiko išlaikymas – konstitucinė tėvų pareiga (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalis). Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus yra įtvirtinta ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, kurios 27 straipsnyje pripažįstama kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, socialiniam vystymuisi. Tėvų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.192 straipsnyje, kuriame, be kita ko, nustatyta, kad išlaikymo dydis turi būti proporcingas nepilnamečių vaikų poreikiams bei jų tėvų turtinei padėčiai ir užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas, o materialinį išlaikymą savo nepilnamečiams vaikams privalo teikti abu tėvai proporcingai savo turtinei padėčiai. Už pareigos pagal teismo sprendimą išlaikyti vaiką, mokėti lėšas vaikui išlaikyti ar teikti kitą būtiną materialią paramą vaikui vengimą numatyta baudžiamoji atsakomybė (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 164 straipsnis).

Akivaizdu, kad teisinis reguliavimas, sukuriantis sąlygas, jog vienas iš tėvų, privalantis mokėti išlaikymą vaikui, atsiradus galimybei savo prievolę vykdyti, t. y. įsidarbinus ir pradėjus gauti darbo užmokestį, toliau gali nevykdyti savo konstitucinių pareigų, neatitinka teisingumo, sąžiningumo bei protingumo principų, ir, kaip konstatavo Konstitucinis Teismas, prieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 2, 6 dalims, 39 straipsnio 3 daliai.

Antstolių informacinės sistemos 2026 m. balandžio 1 d. duomenimis, nuo 2024 m. gruodžio 1 d. „skolų atostogų“ taikytos 559 skolininkams 4192 vykdomosiose bylose.

Pažymėtina ir tai, kad nepilnamečių vaikų teisės ir interesai, susiję su išlaikymu, taip pat yra užtikrinami įgyvendinant valstybės įsipareigojimą garantuoti įstatymo nustatyto dydžio vaiko išlaikymą. Paramą nepilnamečiams vaikams išlaikyti valstybė teikia remdamasi CK 3.204 straipsniu ir Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymu bei jį įgyvendinančiais teisės aktais. Valstybė išlaiko nepilnamečius vaikus, ilgiau kaip mėnesį negaunančius išlaikymo iš tėvo (motinos) ar iš kitų pilnamečių artimųjų giminaičių, turinčių galimybę juos išlaikyti. Vaiko išlaikymo išmoka iš Vaikų išlaikymo fondo mokama iš valstybės lėšų, kai vaikas negauna viso arba dalies išlaikymo, priteisto vienam iš tėvų arba abiems tėvams. Dėl šių išmokų gali kreiptis vienas iš tėvų, su kuriuo teismo sprendimu ar tėvų susitarimu gyvena vaikas, arba vaiko globėjas (rūpintojas).

Taigi, išlaikymą privalančiam mokėti vienam iš tėvų naudojantis teise į „skolų atostogų“ vaiko išlaikymo išmokos mokamos iš valstybės lėšų. Ši išmoka, vadovaujantis Vaikų išlaikymo išmokų įstatymo 6 straipsnio 3 dalimi, yra ribota – vienam vaikui per mėnesį negali būti didesnė negu 1,8 bazinės socialinės išmokos dydžio, galiojusio mėnesį, už kurį mokama išmoka. Šiame kontekste pastebėtina, kad valstybė, teikusi išlaikymą nepilnamečiams vaikams, turi atgręžtinio reikalavimo teisę išieškoti vaikui suteiktas išlaikymo lėšas iš vaiko tėvų ar kitų jo pilnamečių artimųjų giminaičių (Civilinio kodekso 3.204 straipsnio 3 dalis). Todėl išlaikymo nemokančiam vienam iš tėvų besinaudojant „skolų atostogomis“ ne tik valstybei tenka finansinė našta papildomai pusę metų mokėti išmokas, nors skolininkas tuo metu jau gauna pajamas ir galėtų pats mokėti išlaikymą, tačiau ir pačiam skolininkui didėja skoliniai įsipareigojimai Vaikų išlaikymo fondui.

Konstitucinis Teismas 2025 m. gruodžio 4 d. nutarime pažymėjo, kad pagal Vaikų išlaikymo išmokų įstatymą, vaikui, ilgiau kaip mėnesį negaunančiam vaiko išlaikymo lėšų ar gaunančiam tik jų dalį, valstybės mokama išlaikymo išmoka nekompensuoja visų praradimų, kuriuos vaikas patiria CPK 626 straipsnio 4 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu suteikus galimybę tėvams nevykdyti jiems Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje *expressis verbis* nustatytos pareigos. Tokia vaikų teisės į išlaikymą užtikrinimo forma, kaip valstybės finansinės paramos tėvų (vieno iš jų) neišlaikomiems vaikams teikimas, turėtų būti taikoma ne tuomet, kai vaikų tėvai dirba ir gauna pajamas, o tais atvejais, kai tėvai pareigos išlaikyti savo nepilnamečius vaikus negali vykdyti dėl objektyvių priežasčių. Konstitucinis Teismas taip pat, kaip minėta, nurodė, kad įstatymų leidėjas negali skolininkų nemokumo problemų spręsti vaiko išlaikymo, kurį pagal Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalį iki pilnametystės privalo suteikti vaiko tėvai, sąskaita. Be skolų išieškojimo sustabdymo, įstatymų leidėjas turi ir kitų priemonių, skatinančių skolininkus grįžti į darbo rinką ir grąžinti skolas, kaip antai jis gali nustatyti minimalią skolininkui paliekamą pajamų dalį, kuri negali būti išieškota, taip pat įvairias mokesčių lengvatas sugrįžtantiems į darbo rinką asmenims ir (ar) juos įdarbinantiems darbdaviams ir kt.

Teismų praktikoje pripažįstama, kad Civilinio proceso kodekso 754 straipsnio 2 dalimi vienodai ginami keli socialiai jautrūs visuomenės interesai – asmens teisė į išlaikymą ir asmens teisė į žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat atsiradusią dėl maitintojo netekimo, atlyginimą (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-172-1075/2018*). Atsižvelgus į tai, siūloma nustatyti, kad išimtis dėl „skolų atostogų“ netaikymo galiotų ne tik išieškant išlaikymą, bet ir žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat atsiradusią dėl maitintojo netekimo, atlyginimą.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta.

Projektu siūlomas nustatyti teisinis reguliavimas leis pašalinti teisinio reguliavimo prieštaravimus Konstitucijai ir užtikrins, kad šis reguliavimas būtų socialiai teisingas ir atsakingas. Priėmus Projektus, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Galima priimtų įstatymų įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai.

Priimtas Projektas neigiamos įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Galima priimtų įstatymų įgyvendinimo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

Priimtas Projektas neigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams?

Projektas atitinka strateginio lygmens planavimo dokumentus. Projektu prisidedama prie Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2025 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. XV-439, 518 ir 519 punktuose numatytų siekių užtikrinti antstolių veikloje taikomų priemonių proporcingumą ir antstolių veiklos efektyvumą

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios.

Įgyvendinant Projektu siūlomus pakeitimus inkorporuoti į teisinę sistemą, priimti naujų, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios kitų galiojančių įstatymų nereikės.

10. Įstatymų projektų atitiktis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams, sąvokų ir terminų įvertinimas.

Projektas atitinka Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimus. Projekte nepateikiama naujų sąvokų ir sąvokas įvardijančių terminų, todėl jis nevertintinas Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Įstatymų projektų atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei.

Projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai.

Priėmus Projektą įgyvendinamųjų teisės aktų priimti nereikės

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais).

Projektui įgyvendinti valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados.

Rengiant Įstatymų projektus specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Įstatymų projektų reikšminiai žodžiai.

Reikšminiai Projekto žodžiai, kurių reikia jam įtraukti į kompiuterinę sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną Eurovoc: „išlaikymas“, „žalos atlyginimas“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra.